

ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ
Γ' ΤΑΞΗΣ ΗΜΕΡΗΣΙΟΥ ΚΑΙ Δ' ΤΑΞΗΣ ΕΣΠΕΡΙΝΟΥ
ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ
ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 25 ΜΑΪΟΥ 2012
ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΟ ΜΑΘΗΜΑ: ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ
ΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ

ΚΕΙΜΕΝΟ

Κωνσταντίνος Καβάφης

Μελαγχολία του Ίάσωνος Κλεάνδρου
ποιητού εν Κομμαγηνῇ· 595 μ.Χ.

Τό γήρασμα τοῦ σώματος καί τῆς μορφῆς μου
εἶναι πληγή ἀπό φρικτό μαχαῖρι.
Δέν ἔχω ἐγκαρτέρησι καμιά.
Εἰς σέ προστρέχω Τέχνη τῆς Ποιήσεως,
πού κάπως ξέρεις ἀπό φάρμακα·
νάρκης τοῦ ἄλλους δοκιμές, ἐν Φαντασίᾳ καί Λόγῳ.

Εἶναι πληγή ἀπό φρικτό μαχαῖρι. _
Τά φάρμακά σου φέρε Τέχνη τῆς Ποιήσεως,
πού κάμνουνε _ γιά λίγο _ νά μή νοιώθεται ἡ πληγή.

(1921)

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

A1. Τρία ἀπό τα βασικά γνωρίσματα τῆς ποίησης τοῦ Κ. Καβάφη εἶναι ἡ πεζολογία, ἡ ιδιότυπη γλῶσσα καί ἡ χρήση συμβόλων. Για τὸ κάθε ἓνα ἀπὸ τα παραπάνω γνωρίσματα νὰ γράψετε ἓνα ἀντίστοιχο παράδειγμα ἀπὸ τὸ ποίημα που σας δόθηκε.

Μονάδες 15

B1. Στο ποίημα, σύμφωνα με τὸν Στέφανο Διαλησμά, «ἔχουμε ἓνα δυσανάλογα μεγάλο τίτλο (με προσεκτικά τοποθετημένη στίξη, ὥστε νὰ προβάλλει τα μέρη ἀπὸ τα οποία ἀπαρτίζεται) που υποστηρίζει καί συμπληρώνει ποικιλοτρόπως τὸ ποίημα». Νὰ τεκμηριώσετε τὴν παραπάνω ἀποψη αιτιολογώντας τὴ συγκεκριμένη ἐπιλογή τοῦ τίτλου ἀπὸ τὸν ποιητή.

Μονάδες 20

B2. Νὰ ἐπισημάνετε στο ποίημα τέσσερα διαφορετικά ἐκφραστικά μέσα (μονάδες 8) καί νὰ ἐρμηνεύσετε τὴ λειτουργία τους (μονάδες 12).

Μονάδες 20

Γ1. Νὰ σχολιάσετε τὸς παρακάτω στίχους σε ἓνα κείμενο 100-120 λέξεων:

Εἰς σέ προστρέχω Τέχνη τῆς Ποιήσεως,
πού κάπως ξέρεις ἀπό φάρμακα·
νάρκης τοῦ ἄλλους δοκιμές, ἐν Φαντασίᾳ καί Λόγῳ.

Μονάδες 25

Δ1. Να συγκρίνετε ως προς το περιεχόμενο το ποίημα του Κ. Καβάφη *Μελαγχολία του Ίάσωνος Κλεάνδρου ποιητού ἐν Κομμαγηνῇ 595 μ.Χ.* με το παρακάτω ποίημα του Τ. Λειβαδίτη *Αυτοβιογραφία*, εντοπίζοντας (μονάδες 5) και σχολιάζοντας (μονάδες 15) τρεις ομοιότητες και δύο διαφορές μεταξύ των δύο ποιημάτων.

Μονάδες 20

Τάσος Λειβαδίτης
Αυτοβιογραφία

Ἄνθρωποι πού δὲ γνώρισα ποτὲ μοῦ δώσαν τὸ αἷμα μου καὶ
τ' ὄνομά μου,
στὴν ἡλικία μου χιονίζει, χιονίζει ἀδιάκοπα
μιὰ κίνηση πάντα σὰ νᾶθελα νὰ προφυλαχτῶ ἀπὸνα
χτύπημα
δίψασα γιὰ ὅλη τὴ ζωὴ, κι ὅμως τὴν ἄφησα
γιὰ ν' ἀρπαχτῶ ἀπ' τὰ πελώρια ἀγκάθια τῆς αἰωνότητας,
ἢ σάρκα μου ἕνας ἐπίδεσμος γύρω ἀπ' τὸ αὐριανό μου
τίποτα
κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ μὲ βοηθήσει στὸν πόνο μου
ἐκτὸς ἀπ' τὸν ἴδιο μου τὸν πόνο --- εἶμαι ἐδῶ, ἀνάμεσά σας,
κι ὀλομόναχος,
κ' ἢ ποίηση σὰ μιὰ μεγάλη ἀλήθεια, πού τὴν ἀνακαλύπτεις
ὔστερ' ἀπὸ χρόνια,
ὅταν δὲν μπορεῖ νὰ σοῦ χρησιμέψει πιά σὲ τίποτα.

Ἐπάγγελμά μου: τὸ ἀκατόρθωτο.

Τάσος Λειβαδίτης, Ποίηση, τ. 1, Αθήνα, Εκδόσεις Κέδρος, 2003, σ. 429.

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

Α1. Η καθαφική γλώσσα είναι ιδιαίτερη, διακριτή και αναγνωρίσιμη χάρη στη χρήση συγκεκριμένων στοιχείων που ανιχνεύονται σε αυτή. Ένα βασικό γνώρισμα που αναδεικνύεται και στο συγκεκριμένο ποίημα είναι η πεζολογία μέσα από τη χρήση απλών καθημερινών λέξεων του πεζού λόγου και την απουσία ομοιοκαταληξίας. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι “Τὰ φάρμακά σου φέρε Τέχνη τῆς Ποίσεως”.

Το γλωσσικό ιδίωμα του ποιητή απαρτίζεται από τύπους της δημοτικής αλλά και όρους της καθαρεύουσας. Ενδεικτικά παραδείγματα “εἶναι πληγὴ ἀπὸ φρικτὸ μαχαῖρι” και “νάρκης τοῦ ἄλγους δοκιμὲς ἐν Φαντασίᾳ και Λόγῳ”.

Η χρήση συμβόλων αποτελεί, επίσης, χαρακτηριστικό της ποιητικής γραφῆς του Καβάφη. Στο συγκεκριμένο ποίημα ιδιαίτερα σημαντικό είναι το “μαχαῖρι” ως σύμβολο του χρόνου που “πληγώνει φρικτὰ ” τον ποιητή-προσωπείο του Καβάφη. Ἄλλωστε το “μαχαῖρι” υπῆρξε και ο τίτλος στην αρχική γραφή το 1918, καθώς αποτυπώνει το ένα από τα δύο μεγάλα θέματα του

ποιήματος: την οδύνη που προκαλεί στον άνθρωπο “το γήρασμα τοῦ σώματος καί τῆς μορφῆς”.

B1. Ο τίτλος του ποιήματος είναι υπερβολικά εκτενής σε σχέση με το συγκεκριμένο ολιγόστιχο ποίημα αλλά και με τους συνήθεις σύντομους τίτλους των καβαφικών ποιημάτων. Αυτό προφανώς οφείλεται στις συγκεκριμένες προθέσεις του ποιητή και ειδικότερα στην αξιοποίηση της ιστορικής του μεθόδου. Συγκεκριμένα, ο Καβάφης ανάγει την ποιητική αφήγηση σε ιστορικό χωροχρόνο («έν Κομμαγηνή· 595 μ.χ.») και την αποσυνδέει από το χώρο και το χρόνο γραφής του ποιήματος (Αλεξάνδρεια, 1921) επιδιώκοντας να αναδείξει τη διαχρονικότητα και καθολικότητα της ποιητικής αλήθειας.

Το συγκεκριμένο χωροχρονικό πλαίσιο χρησιμεύει, εξάλλου, για να προσδώσει ιστορική επίφαση/αληθοφάνεια στο φανταστικό πρόσωπο του Ιάσωνος Κλεάνδρου η ποιητική ιδιότητα τον οποίον τον καθιστά προσωπείο του ποιητή. Έτσι, ο δραματικός μονόλογος του Ιάσωνος Κλεάνδρου στο ποίημα αποκτά, επιπλέον, αντικειμενικότητα, υπερβαίνοντας την υποκειμενικότητα της προσωπικής εξομολόγησης του ποιητή και προσδίδοντας αποφθεγματικό χαρακτήρα στην καβαφική αντίληψη για το ρόλο της ποιητικής. Επιπλέον, η “Μελαγχολία” του τίτλου προιδεάζει τον αναγνώστη για την ψυχική κατάσταση του ποιητικού ήρωα και ο συγκεκριμένος ιστορικός χωροχρόνος παραπέμπει στη φθορά και παρακμή που συνάδει με την κατάσταση του ποιητικού υποκειμένου.

B2. Το καβαφικό κείμενο βρίθεται εκφραστικών μέσων που αποτυπώνουν με ενάργεια και σαφήνεια το ποιητικό νόημα. Συγκεκριμένα, στο στ. 2 αξιοποιούνται δύο **μεταφορές**, η “πληγή” που αφορά στο γήρασμα και καταδεικνύει την έντονη οδύνη του ποιητή Ιάσωνος Κλεάνδρου αλλά και το “μαχαίρι” δηλαδή ο χρόνος που αλλοιώνει το σώμα και τη μορφή του ποιητή, καθώς και το **σχήμα υπαλλαγής** “είναι πληγή από φρικτό μαχαίρι” αντί “είναι φρικτή πληγή από μαχαίρι” προκειμένου να δοθεί έμφαση στον απόλυτο/αμείλικτο χαρακτήρα της καταστροφικής επίδρασης του χρόνου. Επιπλέον, στο στ. 4 με **ποιητική αποστροφή** “Εἰς σὲ προστρέχω” το ποιητικό υποκείμενο καταφεύγει στην “Τέχνη τῆς Ποιήσεως” την οποία μάλιστα προσωποποιεί θεωρώντας την ως τη μοναδική λύση στο πρόβλημά του. Στο στ. 6 τέλος, αξιοποιείται η **αναστροφή/υπερβατό**, “νάρκης τοῦ ἄλγους δοκιμές” αντί “δοκιμές νάρκης τοῦ ἄλγους” προκειμένου να δοθεί έμφαση στην καταπραϋντική/αναλγητική και όχι θεραπευτική λειτουργία της ποίησης.

Γ1. Στο συγκεκριμένο χωρίο αποτυπώνεται το βασικό θεματικό κέντρο του ποιήματος, δηλαδή η αναλγητική λειτουργία της Ποιητικής Τέχνης. Συγκεκριμένα, ο γέροντας ποιητής-προσωπείο του Καβάφη επικαλείται την «Τέχνη τῆς Ποιήσεως» αποδίδοντάς της ρόλο «φαρμακοποιό». Τα «φάρμακα» της

ποίησης είναι απόπειρες, «δοκιμές», να «ναρκωθεί» το «άλγος» που προκαλεί το γήρας. Αυτός ο αναλγητικός ρόλος επιτυγχάνεται με τη συνδρομή της “Φαντασίας” , δηλαδή της ποιητικής έμπνευσης και του «Λόγου» , της λεκτικής απόδοσής της. Ο ποιητής δεν τρέφει αυταπάτες· έχει απόλυτη επίγνωση της βραχύβιας ανακούφισης που παρέχουν τα ποιητικά «φάρμακα». Όμως , η συγκινησιακή αποφόρτιση μέσω της ποιητικής έκφρασης και η προσδοκία της «καλλιτεχνικής αθανασίας» μέσω της υστεροφημίας, επενεργούν καταπραϋντικά και παραμυθητικά στην αναπόφευκτη βιολογική φθορά και το επερχόμενο τέλος.

Δ1. Ομοιότητες:

- i) “στην ηλικία μου χιονίζει, χιονίζει αδιάκοπα”
- ii) “δίψασα για όλη τή ζωή, κι όμως τήν άφησα για ν’ άρπαχτώ άπ’ τά πελώρια άγκάθια τής αιωνότητας”
- iii) “ή σάρκα μου ένας έπίδεσμος γύρω άπ’ τόν αύριανόν μου τίποτα”

Διαφορές:

- i) “κανείς δέν μπορεί νά μέ βοηθήσει στον πόνο μου έκτός άπ’ τόν ίδιο μου τόν πόνο”
- ii) κ’ ή ποίηση σά μιá μεγάλη αλήθεια, πού τήν ανακαλύπτεις ύστερ’ άπό χρόνια, όταν δέν μπορεί νά σου χρησιμέψει πια σέ τίποτα.

.....

Πρωταρχική ομοιότητα των δύο κειμένων είναι ο αυτοαναφορικός τους χαρακτήρας, καθώς αποτελούν – προφανώς- «ποιήματα για την ποίηση». Τα δύο ποιητικά υποκείμενα βρίσκονται σε προχωρημένη ηλικία δεδομένου ότι ο ποιητής Ιάσων Κλέανδρος αναφέρεται στην οδύνη που του προκαλεί «τό γήρασμα του σώματος και τής μορφής», ενώ ο ποιητής – αφηγητής στο ποίημα του Τ. Λειβαδίτη επισημαίνει πως «στην ηλικία μου χιονίζει, χιονίζει αδιάκοπα». Κοινός πόθος των δύο είναι η προσδοκία της αθανασίας, η υπέρβαση του παρόντος και η εξασφάλιση της αιωνιότητας. Αφενός ο Ιάσων Κλέανδρος επικαλείται «την Τέχνη της Ποίσεως», προκειμένου με την αναλγητική λειτουργία των «φαρμάκων» της να υπερβεί την οδύνη του γήρατος «Είς σέ προστρέχω, Τέχνη τής Ποίσεως» και αφετέρου το ποιητικό υποκείμενο του παράλληλου κειμένου αναφέρεται στη «δίψα για ζωή» που παρέκαμψε «για ν’ άρπαχτεί άπ’ τά πελώρια άγκάθια τής αιωνιότητας». Η οδύνη που απορρέει από την ορμητική επέλαση του αμείλικτου χρόνου παρουσιάζεται μέσα από την «πληγή από φρικτό μαχαίρι» αλλά και τη «σάρκα» ως «έπίδεσμο γύρω από τό αύριανόν του τίποτα».

Ωστόσο, διαφορετική είναι η προσέγγιση του προβλήματος από τα δύο ποιητικά υποκείμενα: Στο ποίημα του Καβάφη το ποιητικό Εγώ δεν παραιτείται από τη ζωή αλλά καταφεύγει «στην Τέχνη τής Ποίσεως», επιζητώντας τη συνδρομή της για να κατευνάσει, έστω και πρόσκαιρα την οδύνη που του προκαλεί το γήρας «τά φάρμακά σου φέρε Τέχνη τής Ποίσεως». Αντίθετα, στην «Αυτοβιογραφία» ο ποιητής –αφηγητής θεωρεί πως «κανείς δέν μπορεί νά τόν βοηθήσει στον πόνο του έκτός άπό τόν ίδιο του τόν πόνο» και αισθάνεται

«όλομόναχος». Στο ίδιο πλαίσιο ο Ιάσων Κλέανδρος «προστρέχει στην Τέχνη τῆς Ποιήσεως» που «κάπως ξέρει ἀπό φάρμακα», προκειμένου αὐτή μέ τή «φαντασία και το Λόγο» να αποπειραθεί να «ναρκώσει» τον πόνο. Για το ποιητικό υποκείμενο όμως, της «Αυτοβιογραφίας» η ποιητική τέχνη είναι περιττή, «άχρηστη» καθώς μολονότι αποτελεί μία «μεγάλη ἀλήθεια», «την ἀνακαλύπτεις ὕστερ' ἀπό χρόνια, ὅταν δεν μπορεί να σοῦ χρησιμέψει πιά σέ τίποτα».

.....

ΚΡΙΤΙΚΗ

Το ποίημα του Κ. Π. Καβάφη είναι ένα ενδιαφέρον ποίημα ποιητικής που εντάσσεται στη συλλογή «Ποιήματα για την Ποίηση». Ο προβληματισμός του είναι διαχρονικός χωρίς αιχμές επικαιρότητας. Τα συγκεκριμένα ερωτήματα κρίνονται αναμενόμενα ως προς το περιεχόμενό τους αλλά και ως προς τη δομή τους καθώς σταθερό ζητούμενο αποτελεί η κειμενική επαλήθευση στοιχείων του δεδομένου και μάλιστα με διάκριση της βαθμολόγησης του εντοπισμού στοιχείων από τη βαθμολόγηση του σχολιασμού τους. Το τελευταίο ισχύει για πρώτη φορά στα ζητούμενα του παράλληλου κειμένου, αντικαθιστώντας την ασαφή διατύπωση των τελευταίων χρόνων («Να συγκρίνετε τα δύο κείμενα ως προς το περιεχόμενο») με τον εντοπισμό συγκεκριμένου αριθμού ομοιοτήτων και διαφορών ανάμεσα στο διδαγμένο και το παράλληλο κείμενο και τον ερμηνευτικό σχολιασμό τους.

Η επαρκής ανταπόκριση στα ζητούμενα απαιτεί επομένως ευχέρεια εντοπισμού και αξιολόγησης κειμενικών χαρακτηριστικών που προϋποθέτει τη γενικότερη συγκρότηση αλλά κυρίως την κατάλληλη προετοιμασία του υποψηφίου.